

Marieke van der Linden
S286334

Juni 2011

Praktijk onderzoek:

Haal eruit wat erin zit!

Inhoudsopgave:

Samenvatting:	5
1. Inleiding:	6
Wat voor school is SBO 'De Vogelveste'	6
1.1. Aanzet tot het onderzoek:	6
1.2. Vraagstelling en onderzoeksopzet:	7
2. Theoretische Kader:	8
2.1 Wat is een ontwikkelingsperspectief	8
2.2 Kwaliteitszorg in het onderwijs.	9
2.3. Wat zijn de voor- en nadelen van het ontwikkelingsperspectief?	10
2.4. Beïnvloedende factoren bepalend voor een werkhouding van een kind.	10
2.5. Hoe kun je leerlingen motiveren?:	11
2.6. Motivatietheorieën:	12
2.7. Hoe houd ik rekening met kennisoverdracht in de groep:	13
2.8. Handelingsgericht werken in het SBO onderwijs.	14
3. Onderzoeksopzet	16
3.1 Inleiding	16
3.2 Verantwoording onderzoeksopzet	16
3.3 Verantwoording onderzoeksinstrument	17
4. Resultaten.	18
Stappenplan handelingstraject	18
4. 1. Welke verschillende factoren kunnen stagnatie bij het kind voorkomen.	18
4.1.1. Wat doet de leerling er aan om stagnatie te voorkomen?	18
4.1.2. Wat doet de leerkracht er aan om stagnatie te voorkomen?	19
4.1.3. Wat doet de organisatie er aan om stagnatie te voorkomen?	21
4.1.4. Wat doen ouders eraan om stagnatie te voorkomen?	21
4.2. Hoe kan een schoolteam ervoor zorgen dat de leerlingen zich zo goed mogelijk kunnen ontplooiën.	22
4.2.1. Wat is er in het leerproces nodig voor een goede motivatie?	22
4.1.2. Op welke manier wordt er rekening gehouden met de orthobeelden van de lln?	22
4.1.3. Waarin kunnen leerkrachten verbeteren ten aanzien van het onderwijsaanbod?	23

4.2.4. Waarin kan de organisatie verbeteren t.a.v. extra begeleiding voor de leerling?.....	23
4.2.5. Op welke manier wordt er gewerkt aan een ontwikkelingsperspectief en leerlijnen?	24
4.3. Hoe komt het dat vier van de 26 schoolverlaters uitstroomt op een lager niveau dan gemeten is?	25
4.3.1. Wat zijn kindfactoren die ertoe bijdragen dat het kind het gevraagde niveau niet behaald heeft?	25
4.3.2 Wat zijn schoolfactoren die ertoe bijdragen dat het kind het gevraagde niveau niet behaald heeft?	26
4.3.3. In hoeverre is de omgeving van het kind bepalend voor de ontwikkeling.	27
4.3.4. Zijn de uitgevoerde toetsen voldoende betrouwbaar en valide?	28
5 Conclusie en discussie	29
5.1. Welke verschillende factoren kunnen stagnatie bij het kind voorkomen.	29
5.2. Wat betekent dit voor de school:	29
5.3. Hoe kan een schoolteam ervoor zorgen dat de leerlingen zich zo goed mogelijk kunnen ontplooiën.	30
5.4. Hoe komt het dat vier van de 26 schoolverlaters uitstroomt op een lager niveau dan gemeten is?	31
6. Literatuur:	32
7. Bijlage:	34

Samenvatting:

Haal eruit wat erin zit!

Ondanks dat de leerlingen op een speciale basisschool zitten en de school passend onderwijs biedt, zijn er leerlingen die zich niet ontwikkelen zoals volgens het ontwikkelingsperspectief verwacht mag worden. Hoewel het onderzoek beperkt is (vier leerlingen) kan de conclusie getrokken worden dat bij deze leerlingen de reden van stagnatie te maken heeft gehad met een combinatie van factoren, waaronder schoolfactoren, kindfactoren en omgevingsfactoren. Vanuit SBO De Vogelveste kunnen vooral de schoolfactoren beïnvloedt worden. Deels kunnen de kindfactoren beïnvloed worden door een goede instructie te geven en de leerlingen te motiveren. Als er naar de omgevingsfactoren van het kind wordt gekeken valt op dat er bij alle vier de leerlingen problemen in de thuissituatie zijn. Wat ook opvallend is aan dit onderzoek is dat de huidige schoolverlaters in het verleden tegen dezelfde problematiek aanliepen als dat ze nu doen en dat daar eerder zeer weinig handelingsplannen voor zijn geschreven. Als dit wel eerder vastgelegd was, had dit eerder gesignaleerd kunnen worden en dan had de oorzaak ontdekt kunnen worden waardoor er misschien geen sprake was geweest van stagnatie. Het is niet alleen belangrijk dat de leerkracht op tijd signaleert maar ook dat de leerkracht kwalitatief goede instructie geeft. Hiermee wordt bedoeld: dat de leerkracht uitlegt wat het doel van de les is en dat de instructie stapsgewijs aangeboden wordt. De leerkracht moet continue controleren of de leerlingen de les kunnen volgen en begrijpen.

1. Inleiding:

Wat voor school is SBO 'De Vogelveste'

'De Vogelveste' is een school voor Speciaal Basisonderwijs aan moeilijk lerende leerlingen en leerlingen met opvoedingsproblemen. Dit zijn de oude MLK- en LOM- scholen, die in het kader van WSNS (weer samen naar school) geïntegreerd zijn tot een nieuwe school voor Speciaal Basisonderwijs.

Speciaal basisonderwijs De Vogelveste doet actief mee om passend onderwijs in de praktijk te brengen. Een voorbeeld hiervan zijn de structuurgroepen: onderwijs en begeleiding geven aan leerlingen die aangewezen zijn op een extra gestructureerd lesprogramma. SBO De Vogelveste vindt de onderwijsbehoefte van de leerlingen erg belangrijk, daarom werkt de school ook met een goede afstemming van het onderwijs op het ontwikkelingsperspectief.

(Beleidsplan SBO De Vogelveste, 2010).

SBO De Vogelveste heeft binnen de school acht groepen. Vier groepen hiervan zijn structuurgroepen. In de structuurgroepen zitten leerlingen die extra behoefte hebben aan structuur en voorspelbaarheid. In deze groepen wordt de dag extra gestructureerd en gevisualiseerd door middel van pictogrammen. Elke dag van de week verloopt volgens een vaststaand schema. De leerlingen kunnen werken met de time-timer en een koptelefoon. De time-timer wordt gebruikt om structuur in de beschikbare tijd voor een opdracht aan te brengen. De koptelefoon wordt gebruikt als er teveel geluidsprikkels op een kind afkomen. Door deze aanpak en middelen wordt er tegemoet gekomen aan de behoefte aan structuur, duidelijkheid, voorspelbaarheid en veiligheid.

1.1. Aanzet tot het onderzoek:

SBO De Vogelveste in Lelystad is een speciale basisschool voor leerlingen met leer en- of gedragsproblemen. Deze leerlingen zijn op het speciaal basisonderwijs terecht gekomen omdat de vorige school niet kon voldoen aan de onderwijsbehoefte van het kind, of omdat de problematiek van het kind niet paste bij het type onderwijs. Volgens Pameijer et al (2009) wordt er gekeken naar wat de school wel kan bieden en wat niet. Wanneer er doorverwezen wordt naar een andere school zal de vraag zijn: heeft deze school meerwaarde voor dit kind? Hiermee wordt bedoeld of deze school in pedagogisch- didactisch opzicht beter afgestemd op de onderwijsbehoefte van het kind dan de huidige school.

Wanneer het kind doorverwezen wordt naar het speciaal basisonderwijs wordt er aan de hand van de huidige DLE's en het gemeten IQ een ontwikkelingsperspectief voor hem of haar gemaakt. Volgens Clijnen (2009) worden SBO scholen geacht voor leerlingen een ontwikkelingsperspectief vast te stellen. De school volgt de leerling of deze zich conform het ontwikkelingsperspectief ontwikkelt. Naar aanleiding hiervan worden er keuzes gemaakt in de leerstof en het lesaanbod. Het ontwikkelingsperspectief geeft op didactisch gebied de leerkracht richtlijnen waar ze met de leerling naar toe moet werken en de leerling weet wat er van hem of haar verwacht wordt.

In januari 2011 is de NIO (Nederlandse Intelligentietest voor Onderwijsniveau) bij de 26 schoolverlaters van SBO de Vogelveste afgenomen. Uit deze toetsresultaten is gebleken dat 7 van de 26 leerlingen betere of slechtere resultaten hebben geboekt dan op grond van het onderwijsperspectief verwacht mocht worden. Dit betekent dat 73% van onze leerlingen uitstroomt volgens het verwachte ontwikkelingsperspectief. 3 Leerlingen stromen hoger uit dan verwacht. 4 Leerlingen stromen lager uit dan verwacht. Dit is gebaseerd op de uitslag van de NIO.

Vanuit overleg met het voortgezet onderwijs is naar voren gekomen, dat er bij de twijfelgevallen, leerlingen met een IQ tussen de 75 en 80, vooral wordt gekeken naar de werkhouding en naar het leerrendement van rekenen. Deze leerlingen mogen geen grote rekenachterstand hebben. Dit betekent dat zij een goede werkhouding moeten hebben en tenminste op groep 6 niveau moeten functioneren op rekengebied.

In dit onderzoek wil ik mij richten op de leerlingen die uitstromen op een lager niveau dan gemeten is met het ontwikkelingsperspectief (OPP). Ik wil onderzoeken: welke factoren hebben eraan bijgedragen dat deze leerlingen niet voldoen aan het verwachte perspectief? Uiteindelijk wil ik een handreiking doen aan de leerkrachten voor leerlingen die stagneren of onvoldoende vooruitgaan. In deze handreiking staat beschreven hoe leerkrachten stagnatie kunnen voorkomen en ervoor kunnen zorgen dat het OPP van het kind wordt gevolgd.

1.2. Vraagstelling en onderzoeksopzet:

De vraagstelling die in dit onderzoek centraal staat is:

Welke factoren hebben er toe bijgedragen dat de leerlingen hun verwachte perspectief niet bereiken? Aan de hand van dit onderzoek worden er aanbevelingen gedaan aan de school.

2. Theoretische Kader:

Dit hoofdstuk geeft onder andere inzicht in de theorie achter het ontwikkelingsperspectief (ook wel het OPP genoemd). Daarnaast wordt in dit theoretisch kader een aantal factoren uitgewerkt, die bij de samenstelling van het OPP een rol spelen.

Ook de theorie achter de (ortho)pedagogische en (ortho)didactische competentie staat in dit hoofdstuk centraal.

2.1 Wat is een ontwikkelingsperspectief

Wanneer het kind doorverwezen wordt naar het speciaal basisonderwijs de Vogelveste wordt er aan de hand van het huidige DLE (Didactische Leeftijd Equivalent) en het gemeten IQ (Intelligentie Quotiënt) en ontwikkelingsperspectief voor hem of haar gemaakt. Volgens Clijnen (2009) is het van belang dat alle SBO scholen een ontwikkelingsperspectief ontwikkelen. Er moet voor elke leerling een ontwikkelingsperspectief worden vastgesteld en de school volgt of de leerling zich conform aan dit perspectief ontwikkelt.

Naar aanleiding van deze ontwikkelingen worden er keuzes gemaakt over de leerstof en op welke manier de lessen worden aangeboden. Op De Vogelveste worden aan de hand van DLE's, het IQ en de orthobeelden van het kind (dat zijn bepaalde typen gedragsproblemen) keuzes gemaakt in welke groep de leerling zich het meest zal ontwikkelen.

Voor de Vogelveste is er een protocol voor het ontwikkelingsperspectief ontwikkeld. Daardoor worden de volgende criteria gehanteerd:

- genormeerde toets gegevens LVS, de methode onafhankelijke toetsen
- actuele leerresultaten methodeafhankelijke toetsen, analyses van gemaakt werk en diagnostische gesprekken
- overige valide en betrouwbare toetsen
- onderwijsbehoeften weergeven; beschrijving beschermende en belemmerende factoren, beschrijving zone van de naaste ontwikkeling
- leerpotentie; gegevens intelligentietest. Deze mogen niet ouder dan 2 jaar zijn bij aanvang van het op te stellen ontwikkelingsperspectief.
- beschrijving van de gezinsaspecten indien er samenhang is met schoolse prestaties
- beschrijving van de sociaal emotionele ontwikkeling (evt. uit genormeerde vragenlijsten), taakgerichtheid en werkmotivatie.

2.2 Kwaliteitszorg in het onderwijs.

Kwaliteitszorg betekent volgens Halem (2010) het systematisch verkrijgen en behouden van een zo hoog mogelijk niveau van zorg en hoe bewust en systematisch er stappen worden ondernomen met een bepaald doel voor ogen. Het doel hiervan is het kwaliteitsniveau vast te stellen, te verbeteren of te bewaken.

In september 2010 is de onderwijs inspectie op SBO de Vogelveste geweest. De inspectie geeft aan dat deze onderstaande punten van belang zijn voor het aanbieden van kwaliteitszorg.

Dit is ook terug te vinden in het onderzoeksverslag van de inspectie: "concept rapport van bevindingen". De eisen voor kwaliteitszorg zijn:

De instrumenten die gebruikt worden voor het vaststellen van het leerrendement van het kind moeten betrouwbaar zijn. Dit betekent als er op school 2 mensen zijn die het leerrendement van een leerling meten dat ze dan op het zelfde niveau uitkomen. Bos (2009). Deze instrumenten moeten de kwaliteit meten die van belang zijn om het leerrendement binnen de verschillende vakgebieden te kunnen voorspellen. Het uitstroomniveau moet ook voldoende objectief vast te stellen zijn.

- De leerling gegevens zijn actueel en relevant.
- Elke leerkracht moet de gegevens van de leerlingen makkelijk terug kunnen vinden en er vinden verschillende meetmomenten plaats. Op SBO de Vogelveste vinden er 2 meetmomenten plaats. Deze momenten zijn na het maken van de CITO toetsen. Momenteel wordt hiervoor Elzas (dit is een zelf ontworpen computerprogramma) gebruikt en DOTCOM om de gegevens van de leerlingen bij te houden.
- De leerkracht weet hoe het ontwikkelingsperspectief werkt en wat er moet gebeuren om ervoor te zorgen dat de leerlingen deze doelen behalen.
- Er moet per vakgebied goed gekeken worden waar de mogelijkheden en de moeilijkheden van het kind ligt. Op SBO de Vogelveste wordt er per halfjaar gekeken naar wat de leerlingen moeten kunnen behalen per vakgebied. Er worden plannen van aanpak gemaakt om ervoor te zorgen dat de leerling dit ook haalt.
- Er wordt gebruik gemaakt van de CITO toetsen die voor SBO scholen ontwikkeld zijn. Door gebruik te maken van deze toetsen wordt ervoor zorg gedragen dat er op een betrouwbare en valide manier het leerrendement wordt gemeten voor de verschillende vakgebieden.

2.3. Wat zijn de voor- en nadelen van het ontwikkelingsperspectief (OPP)?

Volgens Bos (2009) zijn de voordelen dat je de opbrengst gerichtheid van het onderwijs vergroot, het onderwijs van de leerlingen kan doelgericht gepland worden. Er wordt meer naar de onderwijsbehoefte gekeken van het kind. Door het OPP met de leerlingen te bespreken worden de leerlingen meer gemotiveerd. Er wordt voor de leerlingen een doel gesteld. De leerlingen kunnen hier met behulp van ouders en leerkrachten naar toe werken. Door het met de leerlingen te bespreken voorkom je onderpresteren. Er wordt gekeken naar de mogelijkheden en minder naar de beperkingen van het kind. Waardoor het kind zich zekerder gaat voelen.

Volgens Bos (2009) zijn de nadelen dat er geen duidelijke afspraak is over hoe zwaar je een stoornis mee moet laten tellen in het vaststellen van een OPP. Er zijn geen afspraken over welke instrumenten scholen moeten gebruiken bij het vaststellen van een OPP. De ene school legt meer nadruk op de didactische gegevens en de andere school legt meer nadruk op het IQ of de beperkende of stimulerende factoren. Ook zijn er geen duidelijke afspraken gemaakt over wie het OPP vaststelt en op welke leeftijd van leerlingen het OPP wordt vastgesteld. Binnen onze vereniging PCPO te Lelystad (Protestant Christelijk Primair onderwijs) zijn deze afspraken wel gemaakt. SBO De Vogelveste is ontwikkeld verder in het maken van een OPP dan de andere scholen. Onderzoek Moelands (2007) komt naar voren dat het IQ niet betrouwbaar genoeg is. De beste voorspeller van het verwachte resultaat zijn de voorafgaande toetsscores, zeker naarmate er meer toetsmomenten geweest zijn.

Toetsresultaten zijn vanaf 3 meetmomenten een meer betrouwbare voorspeller van het verwachte leerrendement dan het IQ.

2.4. Beïnvloedende factoren bepalend voor een werkhouding van een kind.

Het wel of niet halen van het ontwikkelingsperspectief is niet zuiver een kwestie van intelligentie. Er zijn ook diverse externe factoren die hier invloed op hebben: volgens Timmermans (2009) zijn er drie belangrijke factoren die een rol spelen.

Medische lichamelijke factoren, emotionele factoren en cognitieve factoren.

Voorbeelden van medische lichamelijke factoren kunnen zijn: een slecht gehoor, dit kan ervoor zorgen dat leerlingen zich slechter kunnen concentreren. Ook wanneer leerlingen te laat in slaap komen, waardoor ze te weinig slapen kan dit lijden tot concentratie problemen. Leerlingen met concentratie stoornissen AD(H)D (Attention Deficit and Hyperactivity disorder) hebben veel moeite om zich te concentreren. Drie belangrijke symptomen zijn volgens Timmermans (2009): aandachtstekort, impulsiviteit en bij ADHD ook hyperactiviteit.

Op SBO De Vogelveste komt het regelmatig voor dat een leerling zich niet optimaal kan ontwikkelen omdat er bijvoorbeeld concentratie problemen zijn. De klassen worden zodanig ingedeeld zodat deze leerlingen zo min mogelijk 'prikkel' krijgen. Wanneer de leerling na onderzoek medicatie krijgt dan is er vaak een grote vooruitgang te zien in de leervorderingen en in het gedrag van het kind.

Voorbeelden van emotionele factoren: hiermee wordt een depressie bedoeld of paniek aanvallen. Voor een goede werkhouding is motivatie nodig. Wanneer een kind gebrek heeft aan motivatie dan kan dit ook weer veroorzaakt zijn door verschillende factoren. Factoren van intrinsieke aard (het zit in het kind zelf) of van extrinsieke aard (uit de omgeving) Leerlingen met faalangst kunnen minder gemotiveerd zijn omdat ze bang zijn dat ze het toch niet kunnen.

Er kunnen ook cognitieve factoren spelen zoals de mentale ontwikkeling van een kind en het beschikken over voorkennis. Verder spelen taalontwikkeling, motoriek, auditief en visueel geheugen, voldoende ruimtelijk inzicht, abstractievermogen, mogelijkheden tot logisch redeneren een rol. Dit houdt verband met de intelligentie van het kind. Maar volgens Timmermans (2009) is intelligentie ontwikkelbaar en dus leerbaar. Er wordt vanuit gegaan dat processen van logisch denken en probleemoplossend gedrag gebaseerd zijn op een aantal cognitieve functies die vatbaar zijn voor het leereffect.

2.5. Hoe kun je leerlingen motiveren?:

Leerlingen zijn gemotiveerder wanneer ze weten waar ze goed in zijn (competent). Ze willen het ook graag laten zien. De leerlingen kunnen het zelf (autonomie). Hoewel de leerlingen het wel kunnen, vinden ze het fijn dat de leerkracht toch in de buurt is om te helpen (relatie) (Stevens, 2002).

Het is belangrijk dat leerlingen bij het leerproces betrokken worden. Leerlingen raken daardoor gemotiveerd. De Leerlingen op SBO de Vogelveste hebben een achterstand en de meeste leerlingen zijn zich hiervan bewust. Wanneer je de leerlingen laat zien hoe we hier samen aan werken dan motiveert het de leerlingen om hoger op te komen. Ze nemen iets pas serieus wanneer ze weten wat het doel ervan is, stelt Cluitmans, (2002).

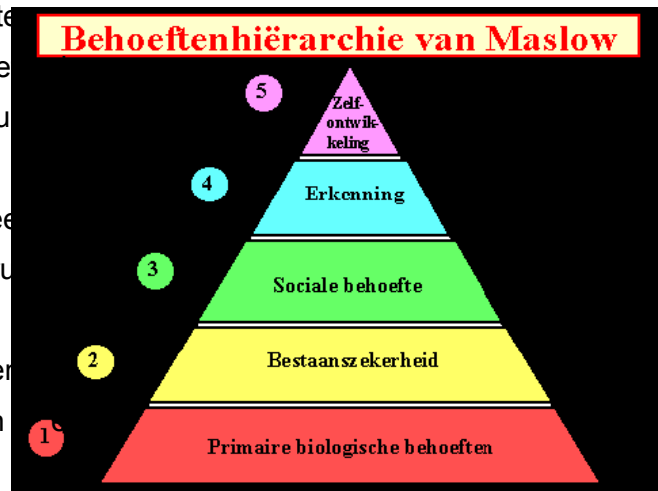
2.6. Motivatietheorieën:

Motivatie betekent dat iemand iets, een zeker doel kan bereiken, (<http://nl.wikipedia.org>)

In de literatuur over motivatietheorieën was veel te vinden over Abraham Maslow, een Amerikaanse psycholoog (1908-1970). Maslow was een humanistische psycholoog, dit betekent dat hij de mens vanuit zijn mogelijkheden bekijkt.

Maslow stelt dat als de behoefte van een niveau voldoende bevrediging kan zijn dat de mens zich ontwikkelt in het volgende niveau. Maslow stelt dat er in het leven van een mens vijf verschillende basisbehoeften zijn.

1. De mens wil overleven en heeft eten en drinken nodig. Ook heeft de mens onderdak, kleding en zuinigheid nodig.
2. De mens heeft behoefte aan een veilige omgeving met liefde, rust en regelmaat.
3. De mens heeft behoefte om ergens bij te horen, begrepen te worden en geaccepteerd te worden.

4. De mens heeft behoefte aan zelfwaardering en waardering van andere.
5. De mens heeft behoefte aan zelfontplooiing zodat ze zichzelf optimaal kunnen ontwikkelen. Dit wordt ook wel de intrinsieke motivatie genoemd.

Volgens Pintrich & Schunk (2002) zorgt de intrinsieke motivatie er dus voor dat een leerling zichzelf kan ontwikkelen omdat de leerling behoefte heeft aan zelfontplooiing. Naast intrinsieke motivatie is er volgens Pintrich & Schunk ook extrinsieke motivatie. Extrinsieke motivatie is de motivatie om iets te doen, omdat de uitkomst gewenst is. Bijvoorbeeld een kind doet tijdens schoolvoetbal enorm zijn best, omdat hij wil winnen. De leerling wil graag een goed cijfer halen op zijn toets. Deze motivatie komt van buitenaf en wordt extra versterkt wanneer de prestatie het doel blijft.

2.7. Hoe houd ik rekening met kennisoverdracht in de groep:

Kennisoverdracht is volgens Hattie (2002) handelen volgens een goed doordachte structuur. De Vogelveste heeft zoals in het bovenstaande stuk te lezen is speciale structuurgroepen. In de structuurgroepen zitten leerlingen die extra behoefte hebben aan structuur en voorspelbaarheid. In deze groepen wordt de dag extra gestructureerd en gevisualiseerd doormiddel van pictogrammen. Elke dag van de week verloopt volgens een vaststaand schema. De leerlingen kunnen werken met de time-timer en een koptelefoon. De time-timer wordt gebruikt om structuur in de beschikbare tijd voor een opdracht aan te brengen. De koptelefoon wordt gebruikt als er teveel geluidsprikkels op een kind afkomen. Door deze aanpak en middelen wordt er tegemoet gekomen aan de behoefte aan structuur, duidelijkheid, voorspelbaarheid en veiligheid. Op De Vogelveste wordt er gewerkt met het IGDI model. Kenmerkend aan het IGDI- model is: directe instructie is doelgericht onderwijs. De leerkracht gaat zorgvuldig met de tijd om. Er worden veel voorbeelden gebruikt en er wordt veel voorgedaan. Het realiseren van gedifferentieerd onderwijs en feedback speelt een belangrijke rol. In de lessen moeten de volgende punten aan de orde komen: voorbereiding, dagelijkse terugblik, instructie, begeleide inoefening, zelfstandige verwerking, afronding, terugkoppeling. Door gebruik te maken van dit model wordt de leerstof in kleine stappen aangeboden. Voor de leerlingen is het belangrijk dat er veel herhaling is. De leerstof moet ook in een andere context aangeboden kunnen worden. Er zijn verschillende manieren waarop je een som uit kunt leggen. Soms past een bepaalde manier van rekenen niet bij een leerling en wanneer een leerkracht het net iets anders uitlegt is er een kans dat de leerling het inzicht wel krijgt. Het is belangrijk om rekening te houden met verschillende leerstijlen en te zorgen dat er verbindingen gelegd kunnen worden tussen nieuwe en de bestaande kennis. De leerlingen moeten voldoende instructie krijgen. Op SBO De Vogelveste wordt er instructie in kleine groepen gegeven. Dit omdat er verschillende niveau groepen in een klas zijn. Bij de instructie wordt concreet materiaal gebruikt zodat het visueel gemaakt wordt. Het is belangrijk dat leerlingen elkaar helpen. Voor de leerlingen moet er voldoende uitdaging zijn en ondersteuning. Leerlingen hebben complimenten nodig. Er moet volgens Hattie (2002) vooral gelet worden op wat goed gaat. Kwalitatief goede instructie is volgens Pameijer (2010): dat de leerkracht uitlegt wat het doel van de les is en dat de instructie stapsgewijs aangeboden wordt. De leerkracht moet continue controleren of de leerlingen de les kunnen volgen en begrijpen. Op SBO De Vogelveste wordt het leerproces vormgegeven met behulp van begeleide inoefening (IGDI model), wat betekent dat de leerlingen de opdracht maken en dat je samen evalueert. Op deze manier is er een goede interactie wat volgens Pameijer (2010) erg belangrijk is. Na de les

evalueren de leerlingen de doelen en geven ze feedback. Volgens Pameijer is het belangrijk dat de leerkrachten weten hoe de leerlingen zich de vaardigheden eigen maken, zo kunnen zij de leerlingen beter ondersteunen met gerichte begeleiding en extra leertijd. Volgens Pamijer (2010) vormen leerlijnen de basis voor het curriculum. Wanneer leerlingen deze belangrijke leermomenten niet oppakken dan kunnen ze niet doorgaan want dan ontstaan er leerproblemen. Volgens Boswinkel & Moerlands (2003) moet de langzame rekenaars niet te snel geconfronteerd worden met sommen op het formele niveau, er moet eerst geïnvesteerd worden in het 'drijfvermogen'. De leerling moet eerst nog leren over de verschillende bewerkingen en het inzicht krijgen in bepaalde sommen. Het is ook volgens Boswinkel & Moerlands (2003) van belang dat vorderingen en stagnaties in het ontwikkelingsproces van de leerling goed in het vizier zijn zodat tijdig het onderwijs bijgesteld wanneer dit nodig is.

Volgens Marzano (2007) dragen scholen voor 20% bij aan de resultaten van hun leerlingen. 80% wordt bepaald door kenmerken van de leerling en zijn thuissituatie. Binnen die 20% heeft de school voor één derde, en de leerkracht voor twee derde effect op de leerling. Volgens Marzano (2007). Als een leerkracht effectief is voor alle leerlingen, ongeacht hun kenmerken, dan zijn de leervorderingen groter.

Uit onderzoek is gebleken dat goed contact met klasgenoten en leerkrachten, zelfstandigheid en zelfvertrouwen noodzakelijk is voor succesvol onderwijs (Houtveen, (2007); van der Wolf & van Beukering (2009). Het kind moet lekker in zijn vel zitten om te leren stelt van der Werf (2005) Wanneer een kind uitdagende opdrachten krijgt, zich inspant en zijn interesses worden benut dan krijgt het kind zelfvertrouwen en dan voelt het kind zich eerder competent, waardoor het kind de lesstof eerder onder de knie zal krijgen. Hiermee ontstaat zelfvertrouwen en zelfstandigheid. Sociale emotionele problemen mogen dan ook geen reden zijn om het leren op te schorten of uit te stellen.

2.8. Handelingsgericht werken in het SBO onderwijs.

Volgens Pameijer (2010) streeft het handelingsgericht werken (HGW) een kwaliteitsverbetering van het onderwijs en de leerlingbegeleiding na. Het beschrijft een werkwijze waarmee dit streven geconcretiseerd wordt. HGW is te hanteren als een 'ideaalmodel', een model waarmee bewust keuzes worden gemaakt die planmatig uitgewerkt, geëvalueerd en geborgd worden. De zeven uitgangspunten bieden het team een kader voor reflectie.

1. Onderwijsbehoeften.

Onderwijsbehoefte: het gaat er hier om wat de behoefte zijn van de leerling. Wat heeft de leerling nodig om te kunnen ontwikkelen. Hoe kan de leerling zijn doel ontwikkelen en wat heeft hij daarvoor nodig. De hulpzinnen die gemaakt worden hebben te maken met: de instructie behoefte van de leerling, leeftijd, opdrachten of taken, leeractiviteiten, leeromgeving, materialen, feedback, klasgenoten, leerkracht en ouders.

2. Afstemming en wisselwerking.

Bij de analyse van een situatie wordt er gelet op het kind in de klas, in deze school met deze ouders en deze leerkracht. Na een klassenbezoek is nog beter te beoordelen wat het kind nodig heeft. Er vinden op onze school regelmatig klassenbezoeken plaats. Er wordt dan van te voren een hulp vraag geformuleerd.

3. De leerkracht doet ertoe.

De leerkracht kan het leren, de werkhouding, het sociaal-emotioneel functioneren van alle leerlingen positief beïnvloeden. Daarbij wordt geëxperimenteerd met verschillende aanpakken.

4. Positieve kenmerken.

De leerkracht kent de leerlingen en weet de sterke kanten en de interesses van de leerlingen, er wordt door het schoolteam, de ouders, de klas en de leerkracht zelf gelet op wat er goed gaat in de klas. Deze punten komen bij elk gesprek aan de orde.

5. Samenwerken.

Er wordt samen gewerkt met de leerlingen. De leerlingen worden betrokken bij de doelen en hun eigen oplossingen worden benut. Dit komt in de verschillende theorieën terug. Er wordt samengewerkt met ouders, ook hun ideeën zijn van belang. De verwachtingen naar de ouders toe worden helder verwoord, zodat zij begrijpen hoe zij het onderwijs op school thuis kunnen ondersteunen. De leerkracht werkt samen met collega's en externe deskundige om van hun te leren hoe de leerkracht nog beter kan afstemmen op de onderwijsbehoefte van de leerling en om de leerkrachtvaardigheden verder te ontwikkelen.

6. Doelgericht werken.

Er worden doelen gesteld voor de klas of voor een groepje of een enkele leerling. Twee keer per jaar worden er handelingsplannen gemaakt. Naast de doelen voor de hele groep stellen we subdoelen op voor kleine groepjes of individuele leerlingen. Dit zijn de individuele handelingsplannen. Er worden hoge maar reële doelen voor het hele schooljaar gehanteerd en korte termijndoelen.

De doelen worden bewaakt in de ontwikkeling van de leerlingen en de leerlingen krijgen gerichte feedback. De doelen worden indien nodig bijgesteld en de conclusies en evaluaties worden

weer gebruikt bij het maken van nieuwe doelen.

7. Systematisch en transparant.

Er zijn op een school duidelijke afspraken over wat de verschillende taken zijn binnen de samenwerking in de school.

De leerkracht werkt systematisch en planmatig volgens de fases van het zorgcontinuüm. Dit wordt minimaal drie keer per jaar gedaan. Hiervoor worden op SBO de Vogelveste computer programma's gebruikt en de toetsscores van de bloktoetsen worden op eigen formulieren bijgehouden.

3. Onderzoeksopzet

In dit hoofdstuk wordt er een korte beschrijving gegeven van het doel, de geplande stappen in het handelingstraject en de onderzoeksvragen van de gekozen methode om aan de onderzoekgegevens te komen.

3.1 Inleiding

Doel in het onderzoek:

Ik wil in de toekomst voorkomen dat er leerlingen op een lager niveau uitstromen dan volgens het ontwikkelingsperspectief is vastgesteld en leerkrachten handreikingen doen zodat zij de leerlingen die stagneren effectiever kunnen begeleiden. In deze handreiking staat beschreven hoe leerkrachten stagnatie kunnen voorkomen en ervoor kunnen zorgen dat het OPP van het kind wordt gevolgd.

Doel van het onderzoek:

Ik wil onderzoeken welke factoren hebben er toe bijgedragen, dat de leerlingen het verwachte perspectief niet bereiken. Aan de hand van mijn onderzoek wil ik aanbevelingen doen aan de school.

3.2 Verantwoording onderzoeksopzet

In januari 2011 is de NIO (Nederlandse Intelligentietest voor Onderwijsniveau) bij de 26 schoolverlaters van SBO de Vogelveste afgenomen. Uit deze toetsresultaten is gebleken dat 7 van de 26 leerlingen betere of slechtere resultaten hebben geboekt dan op grond van het onderwijsperspectief verwacht mocht worden. Dit betekent dat 73% van onze leerlingen uitstroomt volgens het verwachte ontwikkelingsperspectief.

drie leerlingen stroomden hoger uit dan verwacht werd. Vier leerlingen stroomden lager uit dan verwacht werd. Dit is gebaseerd op de uitslag van de NIO, die voor vier leerlingen lager is uitgekomen en voor de andere drie leerlingen hoger is uitgekomen.

In dit onderzoek wil ik mij richten op de leerlingen die uitstromen op een lager niveau dan gemeten is met het ontwikkelingsperspectief. Binnen het onderzoek komen de volgende onderzoeksvragen en deelvragen aan de orde:

- 1. Welke verschillende factoren kunnen stagnatie bij het kind voorkomen?*

- Wat doet de leerling er aan om stagnatie te voorkomen?
 - Wat doet de leerkracht er aan om stagnatie te voorkomen?
 - Wat doet de organisatie er aan om stagnatie te voorkomen?
 - Wat doen ouders eraan om stagnatie te voorkomen?
2. *Hoe kan een schoolteam ervoor zorgen dat de leerlingen zich zo goed mogelijk kunnen ontplooien?*
- Wat is er in het leerproces nodig voor een goede motivatie?
 - Op welke manier wordt er rekening gehouden met de orthobeelden van de leerling?
 - Waarin kunnen leerkrachten verbeteren ten aanzien van het onderwijsaanbod?
 - Waarin kan de organisatie verbeteren t.a.v. extra begeleiding voor de leerling?
 - Op welke manier wordt er gewerkt aan een ontwikkelingsperspectief en leerlijnen?
3. *Hoe komt het dat 15% van de schoolverlaters uitstroomt op een lager niveau dan gemeten is?*
- Wat zijn kindfactoren die ertoe bijdragen dat het kind het gevraagde niveau niet heeft behaald?
 - Wat zijn schoolfactoren die ertoe bijdragen dat het kind het gevraagde niveau niet heeft behaald?
 - In hoeverre is de omgeving van het kind bepalend voor de ontwikkeling?
 - Zijn de uitgevoerde toetsen voldoende betrouwbaar en valide?

3.3 Verantwoording onderzoeksinstrument

Voor dit onderzoek is gebruik gemaakt van (meerkeuze) vragenlijsten als onderzoeksinstrument. Er is onderzoek gedaan naar de cognitieve ontwikkelingen van de leerlingen van de afgelopen drie jaar. Hier is voor gekozen omdat dit voor de leerlingen een duidelijke manier is van vragen beantwoorden. Voor de leerkrachten is er een vragenlijst gemaakt zodat er een goed overzicht komt van de verschillende argumenten. Op dit moment leeft het onderwerp ontwikkelingsperspectief enorm, daar wordt dan ook veel over gesproken met onze intern begeleiders en onze orthopedagoog. Zo worden leerkrachten continue betrokken in de verdere ontwikkelingen. Ook komt dit onderwerp tijdens de oudergesprekken steeds weer naar voren. Dit onderzoek is meer een beschrijvend onderzoek. De uitslag ervan is alleen betrouwbaar voor deze situatie, ook mede omdat de onderzoekspopulatie zeer klein is.

4. Resultaten.

In dit hoofdstuk worden de resultaten van het onderzoek beschreven. De onderzoeksopzet is: drie onderzoeksvragen met de daarbij horende deelvragen.

4.1 Stappenplan onderzoekstraject

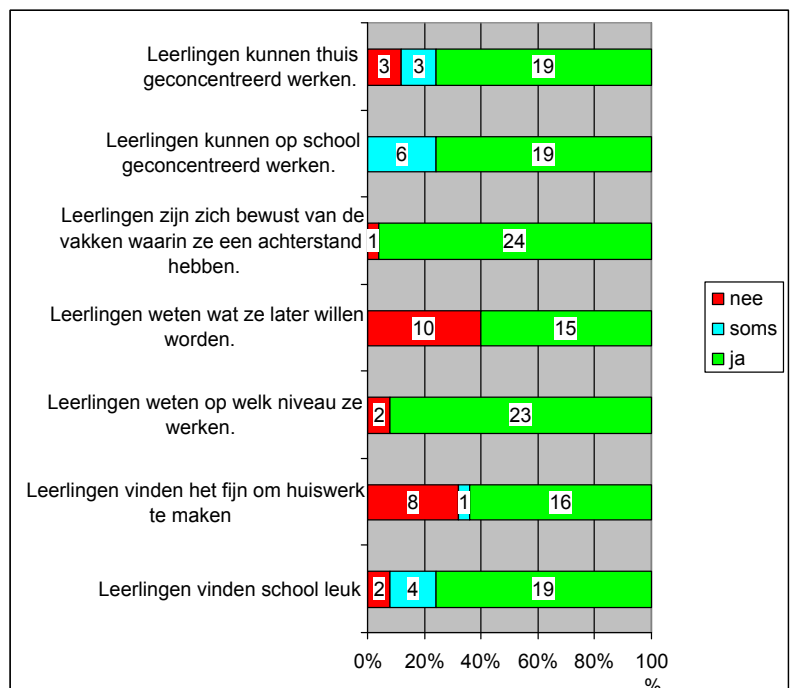
Na het opstellen van de onderzoeksvragen en de deelvragen zijn er vragenlijsten gemaakt. De vragenlijst voor de leerkracht gaat grotendeels over het eigen handelen binnen het ontwikkelingsperspectief. Voor de leerlingen is er een vragenlijst gemaakt die grotendeels ging over motivatie en de eigen ontwikkeling. De leerlingen konden ja of nee antwoorden. Ook is er een vragenlijst gemaakt voor onze intern begeleiders en onze orthopedagoog. De dossiers zijn onderzocht waardoor er veel informatie over de leerlingen te vinden was. Ook heeft er een literatuuronderzoek plaatsgevonden. Deze gegevens samen zorgen ervoor dat de onderzoeksvragen en deelvragen beantwoord kunnen worden.

4. 1.Welke verschillende factoren kunnen stagnatie bij het kind voorkomen?

4.1.1. Wat doet de leerling er aan om stagnatie te voorkomen?

Door weinig schoolverzuim een motiverende houding en door actief deel te nemen aan de instructie kan stagnatie voor een groot deel voorkomen worden. Wat een leerling zelf doet heeft vooral te maken met de intrinsieke motivatie van het kind. De mens heeft behoefte aan zelfontplooiing zodat ze zichzelf optimaal kunnen ontwikkelen. Dit heeft ook te maken met extrinsieke motivatie.

Extrinsieke motivatie is de motivatie om iets te doen omdat de uitkomst gewenst is. Bijvoorbeeld een kind doet tijdens schoolvoetbal enorm zijn best omdat hij wil winnen. De leerling wil graag een goed cijfer halen op zijn toets. Deze motivatie komt van buitenaf en wordt extra versterkt

wanneer de prestatie het doel blijft. Uit de vragenlijst bleek dat alle schoolverlaters van SBO de Vogelveste hun niveau weten en ook weten wat hun achterstand is. (Een van de schoolverlaters is niet opgenomen in de grafiek wegens een langdurige afwezigheid)

4.1.2. Wat doet de leerkracht er aan om stagnatie te voorkomen?

De leerkracht moet de ontwikkeling van de leerling nauwkeurig volgen en er wordt een ontwikkelingsperspectief gemaakt. Ook moet de leerkracht een duidelijke instructie kunnen geven en voor elke leerling voldoende instructiemomenten inplannen. Het ontwikkelingsperspectief zorgt ervoor dat het snel opvalt wanneer leerlingen stagneren. Het is een van de taken van de leerkracht samen met de intern begeleider om dit nauwlettend in de gaten te houden.

Wat levert het ontwikkelingsperspectief voor de leerkrachten op?

Het OPP geeft hen een duidelijk beeld van wat er van de leerkrachten verwacht wordt. Naar aanleiding van het OPP kunnen de leerkrachten, de leerlingen in niveaugroepen verdelen zodat ze op een goede didactische manier de leerstof aangeboden krijgen. Het OPP houdt de leerkracht scherper. Dankzij het ontwikkelingsperspectief signaleer je sneller leerlingen die stagneren of te snel door de stof heen gaan. Hierdoor kan er direct actie worden ondernomen. Ook geven de leerkrachten aan dat ze door het OPP meer duidelijkheid naar ouders toe kunnen geven. Het OPP wordt nu besproken op de ouderavonden. Ouders weten precies op welk niveau hun kind op dit moment zit en waar ze aan het eind van jaar moeten zitten.

De leerkrachten geven ook aan dat er nadelen aan het OPP zit, bijvoorbeeld: het OPP zou stress op kunnen leveren wanneer leerlingen niet voldoende vooruit gaan terwijl dit verwacht wordt. Een ander nadeel volgens de leerkrachten is dat er te diep ingegaan wordt op details en daardoor het overzicht ontbreekt. Relativeren is ook wel eens nodig.

Bespreken de leerkrachten het ontwikkelingsperspectief met de leerlingen?

In alle bovenbouwgroepen wordt het OPP met de leerlingen besproken. De leerlingen zijn zich bewust van hun vorderingen en weten waarin ze een achterstand hebben. In een van de vier onderbouw groepen wordt het OPP besproken. Volgens de leerkrachten is het wel belangrijk dat je het doel van de les aangeeft en dat je de leerlingen vertelt wat ze moeten bereiken in de komende periode alleen vinden niet alle leerkrachten het van belang dat je ze bij het OPP betreft.

Op welke manier motiveren de leerkrachten van SBO de Vogelveste de leerlingen om het doel te behalen? De leerkrachten geven aan dat ze de leerlingen vooral complimenteren op goed

gedrag. Ook wordt het doel van de les altijd uitgelegd. Op SBO de Vogelveste geven we les op de manier zoals het IGDI- model (interactieve, gedifferentieerde, directe instructie) beschrijft. Volgens Koekebacker (2000) is kenmerkend voor het werken met het IGDI- model dat de groep als geheel de basis vormt, ook tijdens het differentiatie model. Tijdens deze groepsinstructie houdt de leerkracht rekening met de verschillen van de leerling, geeft onderwijs op maat. De leerkracht zorgt voor interactie zowel tussen de leerkracht en de leerling als tussen de leerlingen samen.

Een ander kenmerk aan het IGDI- model is: directe instructie is doelgericht onderwijs. De leerkracht gaat zorgvuldig met de tijd om. Er worden veel voorbeelden gebruikt en er wordt veel voorgedaan. Het realiseren van gedifferentieerd onderwijs en feedback speelt een belangrijke rol. In de lessen moeten de volgende punten aan de orde komen: voorbereiding, dagelijkse terugblik, instructie, begeleide inoefening, zelfstandige verwerking, afronding, terugkoppeling. Op welke manier houden de leerkrachten de leervorderingen bij? De leervorderingen worden door de leerkrachten besproken. Aan de hand van de leervorderingen wordt het OPP besproken. Tijdens dit gesprek worden de leerlingen onderverdeeld in de juiste groepjes (groepjes leerlingen met hetzelfde niveau) De tussentijdse bloktoetsen worden door de leerkrachten geregistreerd in de klassenmap. Als leerlingen goed door de leerstof heen gaat, proberen de leerkrachten de leerlingen te versnellen. Dit houdt in dat de leerling verder getoetst wordt om ervoor te zorgen dat de leerling zijn achterstand in kan halen. Verder toetsen houdt niet in dat de leerling alles overslaat, maar dat de leerling minder maakt wat het al kan en extra herhaling krijgt in de opdrachten die nog moeilijk voor de leerling zijn. Wanneer een leerling niet voldoende vooruit gaat wordt er met de leerkracht en de intern begeleider onderzocht waar het probleem ligt. Indien nodig krijgt de leerling extra hulp en huiswerk mee. De leerkrachten plannen op grond van het OPP: om te zorgen dat de blokken in het halfjaar behaald worden maken de leerkrachten een planning per niveau groepje. Bijvoorbeeld per maand een blok met de daarbij horende doelen. 2 Keer per jaar na het maken van de toetsen wordt er een nieuwe planning gemaakt. Er worden van elk niveau groepje, groepsplannen gemaakt. Wanneer leerlingen snel door de leerstof heen gaan of juist te langzaam dan brengen de leerkrachten een leerlingbespreking in bij de orthopedagoog of vragen een gesprek aan met de intern begeleider om samen tot een oplossing te komen. Er moet dan altijd een individueel handelingsplan worden gemaakt.

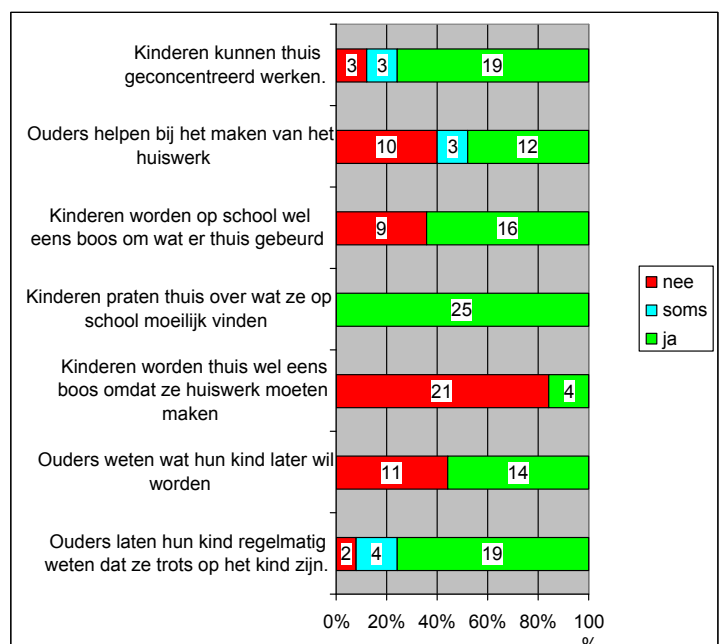
4.1.3. Wat doet de organisatie er aan om stagnatie te voorkomen?

De organisatie zorgt ervoor dat het niveau van de leerling wordt vastgelegd en per half jaar wordt er gekeken of de leerling zich conform aan het ontwikkelingsperspectief ontwikkelt. Als een kind op school komt, kijken de intern begeleider en de orthopedagoog naar de didactische leeftijd van het kind en naar de DLE's (didactisch leeftijd equivalent) van de volgende vakken: technisch lezen, begrijpend lezen, spelling en rekenen. Vervolgens kijken ze op welk intelligentieniveau een kind functioneert. Daar zijn namelijk bepaalde criteria voor vastgesteld. Leerlingen die een IQ hebben beneden de 80 stromen meestal uit naar Praktijkonderwijs. Leerlingen die een IQ hebben tussen de 80-90 stromen meestal naar het VMBO met leerwegondersteuning uit. Er zitten altijd een aantal twijfelgevallen tussen de schoolverlaters. Leerlingen die een IQ hebben tussen de 75-80 kunnen naar het praktijkonderwijs of naar het LWOO. Het ligt er maar net aan wat de didactische resultaten van deze leerling zijn. Het komt een enkele keer binnen het SBO voor dat een leerling een IQ heeft boven de 90, deze leerlingen stromen uit naar het VMBO: BB (basisberoepsgerichte leerweg) of KB (kaderberoepsgerichte leerweg).

Het leerrendement voor een half jaar wordt bekeken aan de hand van de voorgaande vorderingen op het gebied van de dle. Gaat de leerling bijvoorbeeld, drie stapjes per half jaar omhoog dan mag je aannemen dat het komende half jaar ook drie DLE's vooruitgang geboekt wordt. Belangrijk zijn dus de gegevens van de vorige school en de gegevens van de IQ test.

Het OPP wordt vastgesteld bij binnenkomst van school en daarna elk half jaar, na de toetsessie. Dit gebeurt in de CvB (Commissie van Begeleiding)

Deze gegevens worden bijgehouden in Elzas (door de school ontworpen computerprogramma) en in OAS Dotcomschool en in LOVS (Het Cito Volgsysteem primair onderwijs) . De toetsgegevens worden daarin verwerkt. De DLE's worden handmatig uitgerekend, omdat het Cito niet werkt met DLE's, maar met vaardigheidsscores. In de toekomst moet SBO De Vogelveste daar ook toe overgaan. De toetsgegevens worden naar de leerkracht teruggekoppeld. Daarnaast krijgen ze een groepsoverzicht, waarop ze kunnen aflezen wat de nieuwe leerrendementsverwachting is.

4.1.4. Wat doen ouders eraan om stagnatie te voorkomen?

Ouders kunnen door betrokken te zijn bij de school en door de leerlingen te steunen in wat ze nog moeilijk vinden de leerling motiveren. Motivatie is van belang om stagnatie voor een deel te voorkomen. In een aantal vragen zijn factoren geformuleerd over de thuissituatie die bijdragen om stagnatie te voorkomen.

De betrokkenheid van ouders is wisselend op SBO de Vogelveste. Wanneer ouders tijdens de rapport gesprekken niet verplicht worden om te komen. Komen er gemiddeld 6 van de 10 ouders. Wanneer de ouderavonden verplicht zijn komen er 9 van de 10 ouders. Dit blijkt uit evaluatie van de laatste oudergesprekken. De ouders die dan niet geweest zijn worden alsnog verplicht om langs te komen. Uit de vragenlijsten van de leerlingen blijkt dat 66% van de leerlingen thuis geconcentreerd kunnen werken. 60% van de leerlingen worden geholpen bij het maken van het huiswerk waaronder 12 % soms geholpen wordt. 38% van de leerlingen wordt wel eens boos op school door wat er thuis gebeurd is. Alle leerlingen praten thuis met hun ouders over wat ze op school nog moeilijk vinden. 15% van de leerlingen wordt thuis wel eens boos omdat ze aan school moeten werken. 45% van de ouders weet wat hun kind later wil worden. 50% van de ouders weet het niet omdat de leerlingen het zelf ook nog niet weten. 92% van de ouders laat weten dat ze trots zijn op hun kind.

(Een van de schoolverlaters is niet opgenomen in het grafiek wegens een langdurige afwezigheid)

4.2. Hoe kan een schoolteam ervoor zorgen dat de leerlingen zich zo goed mogelijk kunnen ontplooiën?

4.2.1. Wat is in het leerproces nodig voor een goede motivatie?

Voor een goede motivatie is de leraar van cruciaal belang. Voorwaarden die nodig zijn zodat leerlingen zin in school hebben zijn volgens Schunk en Zimmerman (1994) keuze, haalbaarheid, ruimte voor zelfregulering, beschikbaarheid van anderen, feedback en hoge verwachtingen. Leraren zijn beslissend voor de motivatie van leerlingen en daarmee ook beslissend voor de

resultaten van de leerlingen. De opvoeders spelen hierin ook een grote rol. De leerlingen leren namelijk als eerst thuis.

4.2.2. Op welke manier wordt er rekening gehouden met de orthobeelden van de leerling?

Wanneer de leerling een van de hieronder benoemde aandoeningen of stoornissen heeft wordt hier in het OPP voor 10 tot 15% rekening mee gehouden, dit is afhankelijk van de vraag of de leerling medicatie krijgt en de thuissituatie van de leerling.

Volgens Bos (2009) is een van de nadelen van het vaststellen van een OPP dat er geen duidelijke afspraak is over hoe zwaar je een stoornis mee moet laten tellen. Elke school doet dit op zijn eigen manier. SBO de Vogelveste kijkt naar de DSM IV-TR(het Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders), een handboek voor diagnose en statistiek van psychische aandoeningen dat als standaard in de psychiatrische diagnostiek dient.

De DSM bestaat uit vijf assen:

As 1 Klinische stoornis: bijvoorbeeld een depressie.

As 2 Persoonlijkheidsstoornissen: bijvoorbeeld een persoonlijkheidstoornis

As 3 Lichamelijke aandoeningen: Hierbij kun je denken aan bijvoorbeeld migraine.

As 4 Psychosociale en omgevingsfactoren: bijvoorbeeld scheiding of werkloosheid van ouders.

As 5 Algemene beoordeling van het functioneren, uitgedrukt op een schaal van 0 tot 100 (zie bijlage)

4.2.3. Wat kunnen leerkrachten verbeteren aan het onderwijsaanbod?

Het onderwijsaanbod kan verbeteren wanneer leerkrachten handelingsgericht werken. Pameijer (2010) Bij deze werkwijze gelden zeven samenhangende uitgangspunten die ook beschreven zijn in het theoretisch kader. Veel van deze uitgangspunten worden door de leerkrachten al toegepast. Dit onderwerp komt ook regelmatig terug op de verdiepingsvergaderingen.

4.2.4. Wat kan de organisatie verbeteren met betrekking tot extra begeleiding voor de leerling?

Volgens Moerkens in het artikel 'beter begeleiden' (2011) moet de zorgroute van de school aansluiten bij de zorgbehoefte van de leerlingen. De ondersteuning bestaat grotendeels uit begeleiding die door professionals van de school geboden wordt. Op SBO de Vogelveste zijn dat de intern begeleider, de orthopedagoog en de leerkracht. SBO de Vogelveste valt onder special basisonderwijs daarnaast is de school een expertisecentrum. Het is belangrijk dat de

kennis kan worden overgedragen, maar vooral ook, dat van elkaars kwaliteiten gebruikt wordt gemaakt.

Uitgangspunten die de visie van alle betrokken organisaties weergeven zijn:

- een kind, een gezin en een plan op elkaar afgestemd.
- Versterking van eigen kracht van kind, ouders en de leerkracht.
- School als vind en actieplaats: vroegtijdige signalering en actie!

Er zijn op SBO De Vogelveste in een klas veel instructie groepen zodat er onderwijs op maat gegeven kan worden. Dit zorgt ervoor dat de leerlingen in kleine groepen instructie krijgen en meer betrokken worden bij de les. Wat echter een groot nadeel is, is dat er minder instructie wordt gegeven in vergelijking met de reguliere basisscholen. Met 3 niveau groepen per vak kan de leerkracht met een strakke planning ervoor zorgen dat de leerling voldoende instructie krijgt om aan het werk te gaan en het leerdoel te behalen.

4.2.5. Op welke manier wordt er gewerkt aan een ontwikkelingsperspectief en leerlijnen?

Leerlingen die in het speciaal basisonderwijs komen, hebben een dossier met daarin een onderzoekverslag over wat de onderwijsbehoefte is van de leerling en wat het IQ is. Deze gegevens zijn verkregen door onderzoek vanuit de basisschool en de schoolbegeleidingsdienst. Het zorgadviesteam bespreekt of een kind in aanmerking komt voor een plaatsing binnen het SBO en geeft een advies aan de PCL (permanente commissie leerlingenzorg) deze zorgen voor een beschikking. Op SBO de Vogelveste wordt zo nodig ook nog een onderzoek uitgevoerd om het juiste didactische instroomniveau te bepalen. Bijvoorbeeld doormiddel van de UGT (Utrechts getalbegrip toets) om de rekenvoorwaarden te kunnen bepalen, een AVI toets, een bloktoets uit de methode of een CITO toets. Om aan de juiste pedagogische behoefte tegemoet te komen wordt gekeken of het kind behoefte heeft aan veel structuur (plaatsing in de structuurgroep maximaal 12 leerlingen) of dat het kind tegen veranderingen kan en het niet heel veel structuur nodig heeft (plaatsing in een groep van 16 leerlingen.) Of een leerling wel of niet in een structuurgroep wordt geplaatst heeft te maken met de aandoening of stoornis van het kind, indien deze is vastgesteld. Is deze niet vastgesteld maar vertoonde de leerling op de vorige school veel gedragsproblemen dan wordt de leerling in de meeste gevallen in een structuurgroep geplaatst. Vanuit deze gegevens wordt de leerweg met het uitstroomniveau van de leerling aangegeven. Doormiddel van de leerrendementsverwachting wordt, per half jaar, aangegeven wat het kind moet beheersen om op het verwachte uitstroomniveau te komen. Als de leerweg anders verloopt dan verwacht, dan wordt het uitstroomniveau naar boven of naar beneden aangepast. Deze aanpassing vindt plaats als blijkt dat de aangeleerde vaardigheden

sneller worden beheerst dan verwacht of minder snel worden beheerst (na observatie, het toepassen van extra hulp meestal in combinatie met een handelingsplan) Ook altijd na overleg met de intern begeleider. De uitstroomniveaus worden twee keer per jaar bekeken, na een toetsperiode (in januari en juni).

4.3. Hoe komt het dat vier van de 26 schoolverlaters uitstroomt op een lager niveau dan gemeten is?

4.3.1. Wat zijn kindfactoren die ertoe bijdragen dat het kind het gevraagde niveau niet behaald heeft?

Dit heeft vooral te maken met de sociale emotionele ontwikkeling, werkhouding, taakgerichtheid en motivatie van de leerling, maar het heeft ook te maken met de uitslag van de NIO, die voor vier leerlingen lager is uitgekomen.

Vanuit overleg met het voortgezet onderwijs is naar voren gekomen dat er bij de twijfelgevallen, leerlingen met een IQ tussen de 75 en 80, vooral wordt gekeken naar de werkhouding en naar het leerrendement van rekenen. Deze leerlingen mogen geen grote rekenachterstand hebben. Dit betekent dat zij een goede werkhouding moeten hebben en tenminste op groep 6 niveau moeten functioneren op rekengebied. Het voortgezet onderwijs neemt leerlingen die een twijfelgeval zijn niet snel aan. Leerlingen zijn ook een twijfelgeval wanneer er ernstige sociaal-emotionele problemen zijn en er geen onderzoek heeft plaats gevonden.

Naar aanleiding van dossier onderzoek en gesprekken met de leerkrachten en de orthopedagoog is er een samenvatting gemaakt van de kindfactoren.

Leerling 1.

Sociale emotionele ontwikkeling: deze leerling heeft veel last van psychosomatische klachten waardoor er veel ziekteverzuim heeft plaats gevonden. Hij is erg faal angstig en moest erg lang wennen aan een nieuwe leerkracht. Zijn werkhouding is door zijn vele verzuim erg wisselend. Taakgerichtheid en motivatie zijn sterk afhankelijk van het schoolverzuim. Deze leerling maakt zijn taken vaak wel af maar hij is vaak te moe om gemotiveerd te blijven.

Leerling 2.

Sociale emotionele ontwikkeling: Deze leerling heeft gezien zijn grote achterstand langer in de onderbouw gezeten. Hij is vorige jaar van onderbouw 4 naar bovenbouw 4 gegaan. Dit heeft ervoor gezocht dat hij in een jaar tijd zich sociaal emotioneel flink moest aanpassen. Zijn werkhouding is nu goed maar hij heeft heel erg moeten wennen aan een schoolverlaters klas. Door zijn grote faalangst had hij grote moeite met het verwachtingspatroon van school. Hij was bang te stagneren op de toetsen. Nu hij weet wat er precies van hem verwacht wordt gaat zijn faalangst stukken beter. De leerling heeft altijd aangegeven dat hij later met zijn handen wil werken. Hij zegt zelf dat hij daarvoor zijn hersenen minder nodig heeft.

Leerling 3.

Deze leerling voelt zich paranormaal begaafd, wat niet is onderzocht. Op school valt op dat deze leerling hier nadelen van ondervindt, zo zegt hij zich slecht te kunnen concentreren omdat hij vaak stemmen hoort en geeft hij aan dat hij emoties van andere leerlingen kan voelen en overneemt. Deze leerling ziet verschillende entiteiten om zich heen die van alles van hem verwachten. Deze leerling heeft last van psychosomatische klachten, hij verzuimt erg veel. Deze leerling wil heel graag werken maar is snel afgeleid waardoor het moeilijk is om gemotiveerd te blijven.

Leerling 4.

Deze leerling is sociaal emotioneel nog erg jong. Ze is niet zelfstandig. Deze leerling kan en wil geen verantwoordelijkheid aan. Ze is zeer snel afgeleid en slecht te motiveren. Taken worden zelden afgemaakt en er is veel begeleiding nodig.

4.3.2 Wat zijn schoolfactoren die ertoe bijdragen dat het kind het gevraagde niveau niet behaald heeft?

De didactische resultaten van de afgelopen drie jaar zijn geanalyseerd uit het leerlingvolgsysteem. (zie bijlage) Daaruit komen de volgende resultaten die hieronder per leerling weergegeven wordt:

Leerling 1. Wat opvalt is dat deze leerling met technisch lezen, begrijpend lezen en spelling twee jaar is blijven hangen op groep 4 niveau. Er is geen enkel individueel handelingsplan opgesteld voor deze leerling.

Leerling 2. Opvallend bij deze leerling is dat hij op alle vakgebieden te weinig vooruit is gegaan. Er is wel een handelingsplan gemaakt voor spelling en er is twee jaar lang RT voor lezen gegeven. Er zijn nooit nieuwe onderzoeken gestart. Met de NIO is zijn totale intelligentie 14 punten lager uitgekomen.

Leerling 3. Wat opvallend is bij deze leerling is dat bij het intelligentie onderzoek zijn totale intelligentie 26 punten lager is uitgekomen dan met het intelligentie onderzoek van een jaar geleden. Op het gebied van begrijpend lezen is hij in twee jaar niet vooruitgegaan. Met spelling is hij vorige schooljaar van groep 4 niveau terug gezakt naar groep drie niveau. Op het rekengebied is hij anderhalf jaar op groep 5 niveau blijven hangen.

Leerling 4. Deze leerling heeft veel lager gescoord met de CITO niveau toets dan met de CITO toetsen van het leerlingvolgsysteem. Dit zorgt ervoor dat deze leerling niet toe wordt gelaten op het niveau dat volgens het ontwikkelingsperspectief is vastgesteld.

4.3.3. In hoeverre is de omgeving van het kind bepalend voor de ontwikkeling.

Ouders zijn (soms) een deel van het probleem en altijd een deel van de oplossing (Moerkens, 2011).

Volgens Verhulst (2006) wordt onder de omgeving van het kind verstaan: de buurt waarin het kind opgroeit en de omgeving thuis maar ook de school speelt hierin een belangrijke rol.

In het wetenschappelijk artikel 'ouderlijke conflicten kunnen de presentaties op school beïnvloeden' in ScienceDaily (2005) is beschreven hoe ervaringen van thuis direct invloed kunnen hebben op de schoolprestaties van het kind. Recente bevindingen uit Zuid-Wales Familie studies suggereren niet alleen dat wanneer er thuis veel conflicten zijn die niet op de juiste manier worden opgelost dit de emotionele en gedragsmatige ontwikkeling van het kind beïnvloed, maar ook van invloed is op hun lange termijn academische prestaties. "Dit onderzoek geeft aan dat familie factoren een invloed uitoefenen op gedrag en emotionele problemen van het kind net als op hun schoolprestaties." Zegt Dr Gordon Harold, van de Universiteit School of Psychology.

Leerling 1. In de thuissituatie van deze leerling is veel stress. Moeder is meerdere malen ziek geweest en meerdere malen geopereerd. Moeder lijdt aan MS en heeft diabetes. Deze leerling moet thuis veel zelfstandig doen. Moeder doet alles zelf met haar gezin, er is geen begeleiding.

Leerling 2. Ouders zijn gescheiden en er is een groot loyaliteitsconflict. Deze leerling heeft een halfjaar geen contact gehad met zijn vader omdat er heftige ruzie was. Ouders hebben verschillende verwachtingen van deze leerling. Vader zegt dat deze leerling meer kan dan dat hij laat zien en moeder heeft een realistischer beeld. Deze leerling heeft drie broertjes die alledrie op het speciaal onderwijs zitten. Hij geeft vaak aan dat het thuis erg druk is.

Leerling 3. Deze leerling is opgegroeid in een omgeving waarbij paranormale begaafdheid als een gave wordt gezien. Binnen dit gezin zijn er meerdere gezinsleden die paranormaal begaafd zouden zijn, waaronder ook deze leerling. Dit wordt thuis gevoed. Ouders willen geen onderzoek voor deze leerling en er wordt geen hulp gezocht. Vorige jaar is er sprake geweest van een terugplaatsing naar het regulier onderwijs, SBO De Vogelveste ging hier niet mee akkoord. Ouders hebben een ander beeld van deze leerling dan de school heeft. De achterstand van deze leerling heeft volgens deze ouders te maken met het type leerlingen waarmee deze leerling geconfronteerd wordt. Deze leerling is geweigerd op het voortgezet onderwijs door de grote leerachterstand.

Leerling 4. Deze leerling heeft PDD- NOS. Deze leerling is het laatste kind in het gezin. Deze leerling is erg jong gehouden en heeft moeite met oorzaak gevolg situaties. Er zijn veel problemen in het gezin. Moeder is erg ziek ze heeft een niertumor. Vader is vrachtwagenchauffeur en is vaak van huis. De oudere broer van deze leerling laat veel gedragsproblemen binnen het gezin zien.

4.3.4. Zijn de uitgevoerde toetsen voldoende betrouwbaar en valide?

De CITO eindtoets, de NIO en de WISC zijn COTAN (Commissie van Testaangelegenheden van het Nederlands instituut van psychologen) genormeerd. Dit betekent dat de toetsen zijn onderzocht door psychologen en dat ze betrouwbaar en valide zijn.

Volgens van Dijk (2004) is de WISC-III is een kinderintelligentietest en geeft niet alleen inzicht in de algemene intelligentie van de leerlingen maar deze wijst ook uit naar welke cognitieve vaardigheden van de leerling sterker en zwakker ontwikkeld zijn. Deze intelligentietest is geschikt voor leerlingen tussen de 6 en de 16 jaar. De testgegevens van de WISC III zijn 2 jaar geldig. Bij de meeste leerlingen waren deze testen ouder dan 2 jaar. Bij de testafname van de WISC III wordt er naast het totale IQ ook een betrouwbaarheidsinterval gegeven van 95% zekerheid. Het is bijna altijd zo dat een leerling op een nieuwe intelligentie test scoort binnen het

betrouwbaarheidsinterval. De leerlingen die met de NIO (Nederlandse Intelligentietest voor Onderwijs) niet binnen dit interval scoren, worden opnieuw getoetst met de WISC III.

Om het juiste niveau te bepalen van het voortgezet onderwijs wordt de NIO gebruikt. Deze toets is een betrouwbaar en valide alternatief voor de CITO eindtoets. Op SBO De Vogelveste wordt deze toets als extra toets naast de NIO gebruikt, om een beter beeld te krijgen van het huidige niveau van de leerling. Het verschil tussen de NIO en de CITO eindtoets is dat de CITO meet wat de leerlingen hebben geleerd in de jaren onderwijs die ze hebben gevolgd en de NIO bepaalt de mogelijke schoolprestaties, hiermee wordt bedoeld wat de leerlingen 'in huis hebben'.

5. Conclusie en discussie.

De praktijkvraag van het onderzoek luidt: *welke factoren hebben er toe bijgedragen, dat de leerlingen hun verwachte perspectief niet bereikt hebben?*

Hoewel het onderzoek maar beperkt is (vier leerlingen) valt te concluderen dat bij deze leerlingen de reden van stagnatie te maken heeft gehad door een combinatie van de kindfactoren, schoolfactoren en de omgevingsfactoren.

Vanuit de Vogelveste kunnen vooral de schoolfactoren beïnvloed worden. Deels kunnen de kindfactoren beïnvloed worden door een goede instructie te geven en de leerlingen te motiveren. Wat opvalt aan de leerlingen die dit jaar niet of zeer weinig vooruit zijn gegaan is dat bij alle vier de leerlingen problemen in de thuissituatie zijn. Bij leerling 1 en leerling 3 had eerder contact opgenomen moeten worden met de schoolarts of er had een AMK melding plaats moeten vinden. Niet dat dit ervoor zou zorgen dat de situatie direct veranderd maar wel om aan te geven dat de problematiek van deze leerlingen serieus genomen wordt. Er waren dan wel stappen ondernomen en er was uiteindelijk toch hulp gekomen voor deze leerlingen.

5.1. Welke verschillende factoren kunnen stagnatie bij het kind voorkomen?

Vroegtijdige signalering van stagnatie is heel belangrijk om stagnatie te voorkomen. Wanneer een leerling uitvalt bij een bloктоets moet de leerkracht dit al bespreken met de intern begeleider om erger te voorkomen en indien nodig vroegtijdig stappen te kunnen ondernemen.

De leerkracht kan nog effectiever te werk gaan. De 7 uitgangspunten van het HGW kunnen nauwkeuriger toegepast worden. Er moet meer gekeken worden naar de onderwijsbehoefte van de leerling: wat heeft de leerling nodig om het doel te behalen, om welke aanpak gaat het en welke vaardigheden heeft de leerling nodig. De leerkracht gebruikt voor elk kind en andere aanpak en kent de leerstrategieën van de leerlingen. Wisselwerking is erg belangrijk: de leerkracht motiveert de leerling tot het halen van AVI 2, als dit lukt en de leerkracht is enthousiast en gaat verder met de leerling om het volgende doel te behalen. Het is belangrijk dat de leerkracht de behoefte van het kind kent. De ene leerling heeft meer correctie nodig en de andere leerling heeft een Juf nodig die zorgzaam is. Het is belangrijk dat er bij de leerling gekeken wordt naar wat er goed gaat en wat er nog problematisch is en wat door de school

beïnvloedbaar is. Hierbij kun je denken aan de aanpak van de leerkracht de methodes die gebruikt worden, de opdrachten, de sfeer in de groep en welke rol de ouders hierin spelen.

5.2. Hoe kan een schoolteam ervoor zorgen dat de leerlingen zich zo goed mogelijk kunnen ontplooien?

De leerlijnen die in het schoolplan beschreven staan moeten kloppen. Hiermee voorkom je dat leerkrachten hun eigen methodes gaan maken. Het moet duidelijk zijn voor iedereen, dat de ontwikkeling van het kind centraal staat, hoe je moet omgaan met de leerstof die door de leerling moet worden beheerst en waar nog mee geoefend moet worden, zonder dat de doorgaande lijn stagneert. De nadruk moet gelegd worden op wat het kind wel kan, het kind moet ook weten wat nog moeilijk is maar waar wel aan gewerkt moet worden. Er moet in de meeste gevallen een handelingsplan worden gemaakt. Het is belangrijk dat het kind hier ook bij betrokken wordt. Het handelingsplan is gebaseerd op observaties en toetsen. Er moeten heldere en zichtbare lijnen komen over hoe de onderwijsontwikkeling eruit zien.

5.3. Hoe komt het dat vier van de 26 schoolverlaters uitstroomt op een lager niveau dan gemeten is?

Tijdens onderzoek in de dossiers is naar voren gekomen dat de huidige schoolverlaters in het verleden tegen dezelfde problematiek aanliepen als nu en dat daar eerder zeer weinig handelingsplannen voor zijn geschreven. Als dit wel vastgelegd was hadden we dit eerder kunnen signaleren en eerder de oorzaak kunnen ontdekken en de stagnatie misschien kunnen voorkomen. We hadden in ieder geval het OPP kunnen bijstellen aan de hand van de problemen die zich toen afspeelde. Een goed voorbeeld hiervan is een leerling die al drie jaar heel hard werkt om het niveau van begin groep 4 te behalen maar wat steeds maar niet lukt. De leerkracht kijkt naar de onderwijsbehoefte van de leerling, gebruikt verschillende leerstrategieën, de leerkracht let op de positieve aspecten van de leerling, de leerkracht is doelgericht. Kortom de leerkracht werkt handelingsgericht maar de leerling gaat niet vooruit. Na drie jaar, drie verschillende leerkrachten is er een nieuw IQ test afgenomen en blijkt deze leerling een IQ van 53 te hebben. Wanneer dit eerder was opgemerkt, dan waren er andere stappen ondernomen waardoor de leerling op het zeer moeilijk lerend niveau haar leerdoelen waarschijnlijk wel had behaald. Ook valt op dat er bij een aantal schoolverlaters nog geen onderzoek is geweest naar een stoornis of een aandoening. Bij 1 leerling is dit onderzoek niet geweest omdat hij pas in de laatste schooljaren op school is gekomen en bij de andere leerling wilden de ouders dit niet.

Achteraf gezien had dit eerder met de ouders besproken moeten worden, zodat er voor de leerling eerder hulp van buitenaf had kunnen komen.

5.4. Wat betekent dit voor de school?

In een groepsplan vertrekken we vanuit de kansen die er zijn: er wordt gekeken naar wat de groep, het subgroepje of de leerling al kan. Deze doelen worden in groepsbesprekingen besproken en vertaald in doelen.

In schoolrapporten, verslagen en formulieren staan altijd de positieve kenmerken van de leerling, de leerkracht, de groep, de school en de ouders.

Bij leerlingbesprekingen wordt er gekeken naar wat al wel goed gaat en hoe we dit kunnen doorzetten zodat de leerling gemotiveerd blijft. Waarin zijn de leerkrachten, de school en de ouders sterk? En wordt dit in de aanpak benut?

In de oudergesprekken bespreekt de leerkracht wat er al wel goed gaat en wat ze waardeert aan de ouders. Complimenten geven aan collega's, leerlingen, en ouders is erg belangrijk!

Ouders spelen een hele belangrijke rol in het leven van de leerlingen. Ouders kunnen het gedrag van hun kind in positieve zin beïnvloeden. Ze kunnen de school helpen om hun kind beter te begrijpen en daardoor ook beter de onderwijsbehoefte van het kind in kaart kunnen brengen. Het is erg belangrijk dat ouders bij alles wat met hun kind te maken heeft betrokken worden.

6. Literatuur:

- Algra, H., & Dolfsma-Troost, I. (2008). *Kinderen en rust, aandacht en concentratie*. Amersfoort: Kwantessens.
- Bos, C. (2009). *Willen= Kunnen = Doen. Kwaliteitszorg in het primair onderwijs*. Assen: van Gorcum.
- Callenberg, T. (2007). *Ontwikkeling door onderzoek, een handreiking voor leraren*. Utrecht: Thieme Meulenhof.
- Clijsen, A. (2009). *Werken vanuit een ontwikkelingsperspectief in het speciaal basisonderwijs, naar een gezamenlijk kader*. 's Hertogenbosch: SBO werkverband.
- Clijsen, A. (2007). *WSNS +, Weer samen naar school plus & KPC groep, handreiking I-zorgroute voor leerkrachten en intern begeleiders in het primair onderwijs. Planmatig omgaan met verschillen*. 's Hertogenbosch: Logistiek Centrum onderwijs.
- Cummings, E.M. Davies, P.T., & Campbell, S.B. (2000). *Developmental Psychopathology and Family Process*. New York: The Guilford Press.
- Dijk, H. van, & Tellegen, P.J. (2004). *NIO Nederlandse intelligentietest voor onderwijsniveau*. Amsterdam: Boom test uitgevers.
- Houtveen, T., Koekebacker, E., Mijs, D., & Vernooy K. (2005). *Succesvolle aanpak van risico leerlingen "wat kan de school doen"*. Antwerpen, Apeldoorn: Garant.
- Janson, D. (2003). *Mogelijkheden voor kinderen met beperkingen*. Baarn: HB uitgevers.
- Kloprogge, J., & Greven, L. (2006). *Sardes Speciale Editie, passend onderwijs kansen in beeld*. Utrecht: Sardes.
- Meersbergen, E van. (2009). *Schoolbreed aandacht voor gedrag, gedragsregels voor iedereen, training van sociaal (cognitieve) vaardigheden in groepjes en intensive gedragsaanpak voor sommigen*. Helvoirt: CNV Zorg primair.
- Pameijer, N., Breukering van T., Lange van S., Schulpen, Y., & Veire van de, H. (2010). *Handelingsgericht werken in de klas*. Den Haag, Leuven: Acco.
- Pameijer, N., & Breukering, van T. (2006). *Handelingsgericht werken: Een handreiking voor de intern begeleider, samen met leraar, ouders en kind aan de slag*. Den Haag, Leuven: Acco.
- Pameijer, N., Breukering van T., & Lange van S. (2009). *Handelingsgericht werken: Een handreiking voor het schoolteam*. Den Haag, Leuven: Acco.
- Resing, W. C. M., & Drenth, P. J. D. (2007). *Intelligentie: weten en meten*. Amsterdam: Uitgeverij Nieuwezijds.
- Stevens L. (2002). *Zin in leren*. Antwerpen, Apeldoorn: Garant.

Sullivan-Dudzic, L., Gearns, D.K., & Leavell, K. (2010). *Making a difference “ 10 essential steps to building a prek 3 system”*. United states: Corwin Press.

Timmerman, K. (2009). *Kinderen met aandachts- en werkhoudingproblemen*. Den Haag, Leuven: Acco.

Verhulst, F.C., & Verheij, F. (2006). *Kinder- en jeugdpsychiatrie “onderzoek en diagnostiek”*. Assen: Van Gorcum.

Verschueren K., & Koomen, H. (2007). *Diagnostiek in de leerlingenbegeleiding*. Apeldoorn: Garant.